

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів
у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році

У 2024/2025 навчальному році освітній процес у закладах загальної середньої освіти спрямовують на реалізацію Державного стандарту початкової освіти (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України [№ 87](#) від 21 лютого 2018 року), Державного стандарту базової середньої освіти (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України [№ 898](#) від 30 вересня 2020 року зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України [№ 972](#) від 30.08.2022), Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України [№ 1392](#) від 23 листопада 2011 року) з урахуванням досягнень впровадження концептуальних засад реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» та подолання викликів, зумовлених особливостями освітнього процесу в умовах воєнного стану, зокрема і подолання освітніх втрат.

Організація освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в 2024/2025 навчальному році здійснюватиметься відповідно до освітніх програм, розроблених закладами освіти на основі [Типових освітніх програм](#):

1) *на рівні початкової освіти* - на основі:

Типової освітньої програми для учнів 1–2 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743),

Типової освітньої програми для учнів 1–2 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом Р. Б. Шияна (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743),

Типової освітньої програми для учнів 3–4 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743),

Типової освітньої програми для учнів 3–4 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом Р. Б. Шияна (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743);

2) на рівні базової середньої освіти - на основі:

у 5–7 класах – Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України № 235 від 19.02.2021 в редакції наказу Міністерства освіти і науки України № 1120 від 09.08.2024),

у 8–9 класах – Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти II ступеня (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 № 405 (зі змінами);

3) на рівні профільної середньої освіти на основі:

Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04. 2018 № 408 у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 28.11.2019 № 1493 зі змінами).

Звертаємо увагу, що затверджено *нову редакцію Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОН від 09.08.2024 №1120)*. У 2024/2025 навчальному році на основі цієї типової освітньої програми складаються освітні програми для реалізації Державного стандарту базової середньої освіти, тобто для 5–7 класів закладів загальної середньої освіти а також для 8 класів пілотних закладів освіти, які є учасниками інноваційного освітнього проекту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти».

Головна мета запропонованих змін — зробити типову освітню програму більш гнучкою для впровадження різноманітних навчальних планів, варіативних інтегрованих курсів або навчальних предметів чи їхнього комбінування. Окрім того, оновлений типовий навчальний план дасть змогу закладам освіти передбачити навчальні години для подолання освітніх втрат.

У новій редакції типової освітньої програми розподіл навчального навантаження між освітніми галузями / освітніми компонентами здійснено на основі мінімальної кількості годин базового навчального плану базової середньої освіти. Визначено години, які можна перерозподіляти між різними освітніми галузями і використовувати для побудови різних освітніх траєкторій для різних класів (зокрема, однієї паралелі), збільшуючи кількість годин на ті освітні галузі /освітні компоненти, які є пріоритетними для здобувачів освіти в конкретному класі. Години навчального навантаження для перерозподілу між освітніми компонентами також можуть бути використані для вибіркового освітніх

компонентів (зокрема, міжгалузевих інтегрованих курсів, вибіркових курсів тощо) або для індивідуальної роботи, зокрема з подолання освітніх втрат. Перерозподіл годин між освітніми галузями здійснюють за принципом урахування потреб і запитів усіх учасників освітнього процесу: учнівства, батьківства, педагогічного колективу, а також зважаючи на наявне кадрове та матеріально-технічне забезпечення, безпекові умови тощо. При цьому збільшення годин на обов'язкові освітні компоненти здійснюють у межах максимальної кількості годин, визначеної для відповідної освітньої галузі в додатках до Типової освітньої програми: додатку 1 для закладів із навчанням українською мовою; додатку 2 для класів з навчанням мовою корінного народу або національної меншини поряд з державною мовою чи з навчанням українською мовою та вивченням мови корінного народу або національної меншини.

Рішення про перерозподіл годин між освітніми галузями і навчальними предметами та/або інтегрованими курсами у межах освітньої галузі ухвалює педагогічна рада закладу освіти.

Водночас **рекомендуємо**: для вивчення освітніх компонентів громадянської та історичної освітньої галузі передбачити у навчальному плані максимальну кількість годин (у 5 класі – 2 год. на тиждень, у 6 та у 7 класі – 3 год. на тиждень); навчальні предмети та курси з навчальним навантаженням 0,5 години на тиждень вивчати протягом одного семестру. Також рекомендуємо запланувати вивчення навчального предмета «Громадянська освіта» у 6–7 класах на другий семестр.

Для реалізації певної освітньої галузі заклад освіти може включати в навчальний план лише окремі навчальні предмети або лише інтегровані курси, або поєднувати навчальні предмети та інтегровані курси. Варіанти реалізації освітніх галузей у навчальному плані закладу освіти наведено в пояснювальних записках до типових навчальних планів (додатки 3, 4).

Обов'язкові освітні компоненти (навчальні предмети та/або інтегровані курси) освітньої галузі можуть бути доповнені відповідними міжгалузевими інтегрованими курсами та/або курсами за вибором за рахунок годин навчального навантаження для перерозподілу між освітніми компонентами за умови, що для цих курсів заклад освіти використовує модельні навчальні програми, які отримали гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», або навчальні програми, які отримали гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі» в установленому порядку. Зокрема, вивчення освітніх компонентів мовно-літературної освітньої галузі може бути доповнено вивченням другої іноземної мови; інтегрований курс соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі «Здоров'я, безпека та добробут» може бути доповнений одним із курсів соціального, емоційного та етичного

спрямування («Етика», «Вчимося жити разом», «Культура добросусідства», «Духовність і мораль в житті людини і суспільства»); з метою інтеграції знань і формування в учнівства цілісної наукової картини світу. Вивчення в 7 класі окремих навчальних предметів природничої освітньої галузі може бути доповнене інтегрованим курсом «Природничі науки» (2 години на тиждень).

Кількість навчальних годин, визначену в навчальному плані закладу освіти на вивчення вибіркового освітнього компонента (другої іноземної мови, міжгалузевих інтегрованих курсів, курсів соціального, емоційного та етичного спрямування тощо), не зараховують до максимального показника кількості годин, визначеного на ту чи ту освітню галузь.

В освітній програмі закладу освіти зазначають перелік програм (модельних навчальних програм та/або навчальних програм), які заклад освіти використовує в освітньому процесі, зокрема й навчальні програми курсів за вибором.

Заклади загальної середньої освіти можуть використовувати в освітньому процесі лише ту навчальну літературу, що має грифи Міністерства освіти і науки України («Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», «Схвалено для використання в освітньому процесі») або висновок «Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах».

Для використання в освітньому процесі в закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році на рівні базової, профільної середньої освіти рекомендовані *модельні навчальні програми для [5–7 класів](#), [навчальні програми для \[8–9\]\(#\) і \[10–11\]\(#\) класів](#).*

Інформуємо, що строк дії грифа модельних навчальних програм з фізичної культури для 5–6 і 7–9 класів наказом Міністерства № 1185 від 22.08.2024 скорочено до 31 серпня 2024 року. Цим само наказом надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» модельній навчальній програмі «Фізична культура. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Баженов Є. В., Бідний М. В., Ребрина А. А., Данільченко В. О., Коломоєць Г. А., Дутчак М. В.).

Також інформуємо, що відповідно до нового Державного стандарту профільної середньої освіти (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України [№ 851](#) від 25 липня 2024 року) розроблено модельну навчальну програму «Захист України. Інтегрований курс» для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти. Наказом МОН України від 08.08.2024 № 1116 зазначеній модельній навчальній програмі надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти та науки України». Викладання за цією програмою реалізується в рамках Інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні за темою «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета/інтегрованого курсу “Захист України”».

Керуючись законодавством (стаття 11 Закону України «Про повну загальну середню освіту»), *звертаємо увагу керівників закладів освіти, що педагогічні працівники закладу освіти обирають модельні навчальні програми на певний цикл повної загальної середньої освіти і не можуть змінювати їх усередині циклу, зокрема при переході від 5-го до 6-го класу, оскільки кожна з модельних навчальних програм має особливості щодо реалізації вимог стандарту до результатів навчання на адаптаційному циклі.* Водночас, для класів, які розпочнуть навчання на тому самому циклі повної загальної середньої освіти (зокрема, одному з циклів базової середньої освіти) у наступних роках можуть бути обрані модельні навчальні програми інших авторських колективів. Різні класи однієї паралелі можуть навчатися за різними модельними навчальними програмами.

Під час вибору модельних навчальних програм для освітньої програми закладу освіти потрібно зважати на раціональне використання навчального часу, поєднуючи в межах освітніх галузей окремі навчальні предмети та інтегровані курси. Сформована з окремих модельних та/або навчальних програм освітня програма закладу має бути цілісним комплексом, кожен компонент якого реалізує свої цілі та функції у тісному взаємозв'язку з іншими компонентами. Ці взаємозв'язки мають бути реалізовані не лише на рівні базових знань з окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів), а й на рівні досягнення очікуваних результатів та видів діяльності.

Під час формування переліку програм заклад освіти має враховувати низку чинників, а саме: особливості та потреби учнівства певного закладу в досягненні обов'язкових результатів навчання, потенціал педагогічного колективу, ресурсне забезпечення закладу освіти, навчально-методичний супровід конкретних модельних навчальних програм, наявність внутрішньогалузевих та міжгалузевих зв'язків між програмами різних навчальних предметів та інтегрованих курсів для формування й розвитку ключових компетентностей.

Перелік модельних та/або навчальних програм в освітній програмі закладу має охоплювати досягнення учнями результатів навчання з усіх, визначених Державним стандартом, освітніх галузей.

Педагогічний колектив закладу освіти може використовувати в освітньому процесі:

модельні навчальні програми із зазначенням кількості годин, необхідної на провадження послідовності досягнення результатів навчання учнівства з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), їхнього змісту та видів навчальної діяльності;

навчальні програми, розроблені на основі модельних навчальних програм авторськими колективами відповідних модельних навчальних програм,

де зазначено кількість годин, необхідну на провадження послідовності досягнення результатів навчання учнівства з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), їхнього змісту та видів навчальної діяльності;

навчальні програми, розроблені вчительством на основі модельних навчальних програм (однієї або декількох), що містять опис результатів навчання учнівства з навчальних предметів (інтегрованих курсів) в обсязі не меншому, ніж встановлено відповідними модельними навчальними програмами, із зазначенням кількості годин, необхідної для провадження послідовності досягнення результатів навчання учнівства з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), їхнього змісту та видів навчальної діяльності учнівства, затверджує педагогічна рада закладу освіти;

навчальні програми курсів за вибором, які мають відповідний гриф і входять до Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН для використання у закладах загальної середньої освіти.

Навчальні програми, розроблені не на основі модельних навчальних програм, можна використовувати в закладах освіти за умови, що вони отримали відповідний гриф Міністерства в установленому порядку.

Вимоги до модельних навчальних і **навчальних програм** визначені в [Додатку 6](#) до нової редакції Типової освітньої програми для 5–9 класів.

На основі модельної та/або затвердженої педагогічною радою навчальної програми навчального предмета (інтегрованого курсу) вчитель / учителька складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнівства. **Календарно-тематичне планування складають у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел. Воно може бути об'єднане з навчальною програмою в один документ. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя / вчительки.** Встановлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загальної середньої освіти, міста, району чи області не передбачено законодавством.

Під час розроблення календарно-тематичного та системи поурочного планування вчитель / учителька самостійно вибудовує послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи послідовність розгортання змісту в навчальній програмі. Також звертаємо увагу, що для побудови освітнього процесу з урахуванням навчальних можливостей і потреб учнівства доцільно **зберігати гнучкість календарно-тематичного плану протягом року** й, за потреби, змінювати терміни опрацювання програмових тем відповідно до результатів засвоєння учнівством навчального матеріалу.

Учитель / учителька може впродовж навчального року робити зміни в календарно-тематичному плануванні, відповідно до того, як учні й учениці засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем і змістових модулів. *Головним завданням для вчителя / вчительки є забезпечення досягнення учнівством обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом для певного циклу навчання.*

Обов'язкові результати навчання описані в Державному стандарті через конкретні результати та відповідні орієнтири для оцінювання і мають бути досягнуті протягом опанування навчального предмета чи інтегрованого курсу освітньої галузі. Тому надзвичайно важливого значення набуває розподіл конкретних освітніх результатів, визначених Державним стандартом, у межах навчального року в 5, 6 та 7 класах.

Відповідно до [Рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти](#), затверджених наказом Міністерства освіти і науки України № 1093 від 02.08.2024, у семестровому оцінюванні враховують результати контролю груп загальних результатів навчання. Тому вважаємо за доцільне в календарно-тематичному плані визначити відповідність кожного очікуваного результату, якого необхідно досягти на уроці, певній групі загальних результатів, визначеній у Державному стандарті.

Під час реалізації навчальної програми рекомендуємо педагогам надавати учням й ученицям чіткі інструкції щодо очікуваних результатів навчання, застосовувати особистісно-орієнтований підхід, що може бути забезпечений передусім вибором відповідних тем навчальних проєктів і ролей у груповій діяльності. Методичні прийоми, які використовують на уроках, треба добирати з урахуванням вимог до обов'язкових результатів навчання, визначених у Державному стандарті, та очікуваних результатів, визначених навчальною програмою.

Звертаємо увагу на зміни в процедурі оцінювання результатів навчання. Відповідно до [Рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти](#) (далі – Рекомендації) семестрове оцінювання передбачає оцінювання груп загальних результатів за критеріями, що наведені в Додатках 1 та 2 до Рекомендацій. На підставі оцінок за окремі групи результатів виставляють загальну оцінку результатів навчання за семестр. Оцінки за окремі групи результатів і загальну оцінку з семестр виставляють у класний журнал і свідоцтво досягнень. Річне оцінювання здійснюють на підставі загальних оцінок за перший і другий семестри.

Відповідно до статті 54 Закону України «Про освіту» щодо академічної свободи педагогічних працівників заклад освіти може розробити власну

систему оцінювання результатів навчання учнівства, дотримуючись таких ключових вимог до неї:

система оцінювання дозволяє реалізувати принцип дитиноцентризму в оцінювальній діяльності, що передбачає відкриття учню/учениці перспектив постійного розвитку відповідно до власних можливостей щодо опанування навчальним досвідом;

система оцінювання не повинна призводити до розподілу учнівства на групи за індивідуальними навчальними можливостями;

система оцінювання має відповідати концептуальним засадам Нової української школи і сприяти досягненню обов'язкових результатів навчання учня, визначених у Державному стандарті.

Загалом, відповідно до [Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти](#), що затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 30.11.2020 №1480, заклад загальної середньої освіти може розробляти і фіксувати загальні положення щодо оцінювання результатів навчання учнівства в освітній програмі і конкретизувати їх у частині Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти, що стосується системи оцінювання результатів навчання учня / учениці.

Передумовою ефективності організаційного забезпечення освітнього процесу є побудова його на діагностичній основі.

Визначальне значення в навчанні має наступність, яка полягає в тому, що учень / учениця не лише переходить із класу в клас, від одного циклу навчання до наступного, а в тому, що навчання наступного рівня логічно розгортається на основі попереднього. У Державному стандарті базової середньої освіти вимоги до обов'язкових результатів навчання визначені для адаптаційного циклу навчання (на кінець 6 класу) і для циклу базового предметного навчання (на кінець 9 класу). З огляду на це, доцільно на початку навчального року провести діагностування, націлене на виявлення рівня досягнення учнівством обов'язкових результатів навчання на попередньому рівні: у 5 класі – визначених Державним стандартом початкової освіти на рівні 4 класу; у 7 класі – визначених Державним стандартом базової середньої освіти на рівні 6 класу. Проведення такого діагностування має прогностичний характер щодо рівня сформованості ключових та предметних компетентностей і, відповідно, подальшого планування роботи вчителя / вчительки. Реалізація нового змісту навчання на адаптаційному циклі базової середньої освіти має здійснюватися з урахуванням результатів навчання на рівні початкової освіти; на рівні базового предметного навчання – з урахуванням результатів навчання на адаптаційному циклі базової середньої освіти.

Діагностика також важлива для планування роботи щодо виявлення і подолання навчальних втрат. Така робота умовно складається з 3 етапів:

I – виявлення навчальних втрат;

II – визначення ефективних стратегій щодо їх подолання та їх реалізація через різні активності учнів та учениць (адаптація навчальних програм і календарно-тематичного планування, доступність викладу навчального матеріалу, наявність різних типів завдань, вправ на діяльне опанування підлітками навчального матеріалу; наявність педагогічного інструментарію для стабілізації емоційного стану учнівства, упровадження диференційованого навчання та формульовального оцінювання тощо);

III – рефлексія результатів проведеної роботи.

На початку навчального року для діагностики навчальних втрат і розроблення стратегії їх подолання рекомендуємо провести діагностичне тестування. Пропонуємо скористатися тестами, які розміщені на вебплатформі [Всеукраїнська школа онлайн \(ВШО\)](https://vsho.org.ua/). За результатами проходження тестування вчитель / учителька й учень / учениця отримають розгорнутий звіт з результатами. Якщо були допущені помилки, у звіті подано перелік тем, які потребують додаткового опрацювання, і покликання на відповідні освітні матеріали ВШО. Детальні методичні рекомендації щодо проведення тестування й інтерпретації результатів наявні за покликанням: «Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами» (<https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/metodychni-rekomendacziyi-testy.pdf>) та «Огляд діагностичних тестів як освітнього ресурсу» (<https://uied.org.ua/2023/10/11150/>).

Якщо більшість класу не виявляє розуміння певних базових знань або не виявляє умінь, які мали бути опановані в попередній період навчання, потрібно скоригувати освітній процес таким чином, щоб зробити акценти на опрацюванні цього матеріалу / або видах діяльності, які формують певні уміння чи знання. Якщо ж певні освітні втрати наявні лише у групі учнів й учениць, то доцільно запроваджувати групові форми роботи з елементами взаємонавчання або за рахунок навчальних годин для перерозподілу між освітніми компонентами організувати класи надолуження (catch up classes). Також можна запропонувати цим учням й ученицям окремі види роботи для самостійного опрацювання матеріалу. Національна онлайн-платформа [ПОВІР](https://povir.org.ua/) (безоплатне середовище для учениць / учнів базової і профільної школи) допоможе знайти фахівців, які нададуть соціально-емоційну підтримку, та вчительство, яке допоможе підвищити рівень знань й умінь з української мови, англійської мови та математики.

Учням / ученицям, які пропустили навчання або навчаються не за українськими освітніми програмами тривалий період (за кордоном у школах країн перебування), рекомендовано організувати вивчення предметів українознавчого циклу за [модифікованими програмами з української мови, української літератури, історії України, географії для закладів загальної середньої освіти](#) (наказ МОН № 701 від 16.05.2024 року). Реалізація

модифікованих програм має на меті досягнення ключових результатів навчання, зокрема тих знань, умінь і навичок; становлення поглядів, цінностей, інших особистісних якостей, без яких подальше навчання буде ускладненим. Окремо варто зауважити, що ці програми дають змогу досягати результатів навчання завдяки скороченню змісту і мають на меті зменшити освітні втрати учнів / учениць, зважаючи на обмеженість часу на освоєння навчального матеріалу. Запропоновані програми можуть бути змінені педагогічними працівниками, які організують навчання, з урахуванням потреб та інтересів учнівства. Кількість навчальних годин, визначена в програмах, є орієнтовною. На основі програм заклад загальної середньої освіти може розробити власні навчальні програми та затвердити їх рішенням педагогічної ради. Запропоновані модифіковані програми можна використовувати для навчання в класах надолуження освітніх втрат, під час організації таборів, будь-яких форматів додаткового навчання, а також у недільних школах.

Пропонуємо опрацювати результати дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2023/2024 навчальному році, що було проведене Державною службою якості освіти та обговорити їх в педагогічних колективах для врахування в організації освітнього процесу в 2024/2025 навчальному році.

Детальна інформація щодо дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2023/2024 навчальному році представлена у звіті (https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/Zvit_Osvita_pid_chas_viyeni_2023_SQE-22.05.2024.pdf), підготовленому Державною службою якості освіти в співпраці з Державною освітньою установою «Навчально-методичний центр з питань якості освіти».

Учитель / учителька має академічну свободу, що надає йому / їй право самостійно обирати програмне забезпечення, методи та форми організації освітнього процесу, конструювати урок так, щоб учні й учениці могли самостійно відкрити нові для себе знання, опанувати нові навички, розвивати компетентності.

Пропонуємо до уваги педагогів інформаційний матеріал про компетентнісне навчання, підготовлений у межах ініціативи «Система забезпечення якості освіти», що впроваджується в межах проєкту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), який розміщено на вебсайті Державної служби якості освіти за покликанням: <https://sqe.gov.ua/kompetentnisny-pidhid-navchannia/>.

Методистами ДУ «Український інститут розвитку освіти» розроблений посібник «[Компетентнісно-орієнтовані завдання, як засіб формування ключових компетентностей](#)», у якому представлені приклади завдань з мовно-

літературної (у частині англійської мови), громадянської та історичної, природничої освітніх галузей.

Добираючи змістове забезпечення вивчення предметів / інтегрованих курсів, рекомендуємо вчителю передбачити можливості використання цифрових засобів навчання. Варто виважено обирати електронні освітні ресурси, урахувавши їх дидактичну доцільність, фактологічну коректність змісту, відповідність навчальній програмі. Також під час добору навчального забезпечення важливо дотримуватися гігієнічних вимог щодо роботи з цифровою інформацією. Обсяг пропонованих для опрацювання навчальних джерел має бути співвідносним із можливостями учнівства виконати завдання впродовж нормативно визначеного навчального часу. Це потрібно враховувати і під час роботи з чинними підручниками і навчальними посібниками, які містять цифровий контент. Під час підготовки до уроку рекомендуємо вчителю / вчительці перевіряти доцільність і коректність змісту матеріалів, прихованих за QR-кодами. Підкреслюємо, що вибір цифрової платформи для використання в освітньому процесі заклад загальної середньої освіти здійснює самостійно з урахуванням технічних можливостей учительства та учнівства.

Для закладів загальної середньої освіти працює державна вебплатформа Всеукраїнська школа онлайн (ВШО): <https://lms.e-school.net.ua/> Для 1–4 класів на ВШО розміщений мобільний застосунок «[Вивчаю — не чекаю](#)» з курсами «Математика» й «Українська мова й читання». У курсах є навчально-пізнавальні відео, тренувальні мініігри, підсумкові ігри, художні твори (або фрагменти). Розвинена система гейміфікації (можливість обирати персонажа, накопичувати відзнаки за успішне виконання завдань, оновлення ігрового світу як відображення навчального прогресу) допоможе підтримати мотивацію учнів / учениць. Застосунок рекомендовано використовувати для різних режимів навчання: очного, змішаного, дистанційного.

Для учнів/учениць 5–11 класів на [ВШО](#) розміщені освітні курси, які охоплюють майже всі навчальні предмети (інтегровані курси), обов'язкові для вивчення, загалом понад 4000 уроків. Освітні матеріали [5–6 класів оновлені відповідно](#) до Державного стандарту базової середньої освіти. У кожному курсі є уроки, що складаються з відео, конспекта, тестових завдань, у деяких уроках є інтерактивні завдання, кожна тема закінчується тематичними тестами, кожен курс має підсумковий тест до навчального предмета (інтегрованого курсу). Функціонал «Кабінет учителя» допомагає організувати індивідуальну або групову форми роботи з учнями й ученицями, відстежуючи прогрес, улаштовуючи обговорення та надсилаючи індивідуальні завдання. Учитель / учителька може організувати тестування через «Кабінет учителя».

Як працювати з ВШО (створити «Кабінет учителя», сформувати класи, відстежувати прогрес учнів / учениць, а також як використовувати ВШО для

організації дистанційного та змішаного навчання), описано в [«Путівнику по Всеукраїнській школі онлайн»](#).

Детальніше про організацію змішаного або дистанційного навчання з матеріалами ВШО можна дізнатися в посібнику [«Використання освітніх онлайн-матеріалів: сучасні підходи й технології Нової української школи»](#).

Для учнів 5–9 класів за підтримки Благодійного фонду «KATALYST EDUCATION» для навчальних предметів «Українська мова», «Українська література», «Пізнаємо природу», «Математика», «Алгебра», «Геометрія», «Хімія», «Географія», «Біологія» за програмами Нової української школи розроблені навчальні відео (<https://www.youtube.com/@pistacja-ua>).

На допомогу вчителю сформовано добірку навчально-методичного забезпечення, яку розміщено на сайті ДУ «Український інститут розвитку освіти» в розділі [«Навчаємося без кордонів»](#). Представлений ресурс забезпечує учням, батькам та вчителям вільний та безоплатний доступ до освітніх ресурсів (серед яких уроки з мінної безпеки, корисні освітні матеріали для підготовки уроків, аудіокниги українською тощо) та ресурсів, спрямованих на психологічну підтримку.

[Перелік навчальної літератури та навчальних програм](#) (далі – Перелік), що мають відповідні грифи, постійно оновлюється і доступний на офіційному вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Підручник – це один з педагогічних засобів (з-поміж багатьох інших), що допомагає розв'язувати освітні завдання, визначені освітньою програмою. Учитель / учителька може використовувати одразу кілька підручників з тих, що мають відповідний гриф МОН. Він / вона може також створювати додаткові навчальні матеріали, які відповідатимуть потребам освітньої програми закладу освіти.

Зауважуємо, що в Переліку для окремих підручників та посібників, які можуть використовуватися в освітньому процесі, зазначено декілька років надання висновку про гриф у зв'язку з зміною його строку дії або розгляду оновленого видання. Відповідно до законодавства педагогічні працівники мають право на академічну свободу, включаючи свободу викладання, вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі. Разом з тим, під час добору навчальної літератури для використання в освітньому процесі в новому навчальному році педагогічним працівникам потрібно враховувати, що до деяких навчальних програм останнім часом було внесено зміни та доповнення, що, відповідно, не відображено в підручниках та посібниках попередніх років видання. З огляду на зазначене, рекомендуємо для викладання певних тем використовувати матеріали електронних версій підручників або інші додаткові матеріали.

Електронні версії підручників (у pdf-форматі) у вільному доступі розміщені в електронній бібліотеці на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» за покликанням: <https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/>. Електронні версії чинних підручників можна використовувати онлайн або (за потреби) зберегти на власному носії.

Наголошуємо на тому, що використання навчальних посібників, зошитів з друкованою основою, що доповнюють зміст підручників, утворюють разом з ними навчальні комплекти, є не обов'язковим і може мати місце в освітньому процесі лише за умови дидактичної доцільності навчальних видань для реалізації нових підходів у роботі з учнями, дотримання вимог щодо уникнення перевантаження учнівства та добровільної згоди усіх батьків учнів й учениць класу на фінансове забезпечення.

Звертаємо також увагу, що в умовах воєнного стану посилюється процес формування національно-патріотичної свідомості та активної громадянської компетентності в учнів / учениць. Для цього рекомендуємо використовувати в освітньому процесі:

освітні матеріали, розроблені Управлінням стратегічних комунікацій Генерального штабу Збройних Сил України (https://www.youtube.com/playlist?list=PL_4iz-mihtWddrJAEkhh1f_FZbHJIFWeF);

розроблений МОН посібник **«Як говорити про російсько-українську війну в школі? Уроки стійкості, боротьби та перемог»**, мета якого – сприяти формуванню громадянської позиції учнів та учениць, навчити розрізняти факти і фейки, не піддаватися маніпуляціям і ворожій пропаганді (посібник доступний за покликанням: <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-govoriti-pro-rosijsko-ukrayinsku-vijnu-v-shkoli-mon-stvorilo-posibnik>);

матеріали освітнього **проєкту «ДіалогиПроВійну»**, який містить чотири відеорозмови учениці із ветеранами сучасної російсько-української війни на теми: «Що таке війна?», «Чому Росія прагне захопити Україну?», «Що таке сучасна російсько-українська війна?», «Повномасштабне вторгнення 2022» та методичні рекомендації для вчительства. Цей проєкт стане в пригоді вчителям і вчителькам історії та громадянської освіти, навчального предмета «Захист України». У рамках реалізації проєкту розроблено презентаційний буклет, розміщений за покликанням: https://mcip.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/katalog_22_04-1-stysnuto-1.pdf.

В умовах війни історичній освіті потрібно відповідати на політичні, економічні, соціальні та культурні виклики для консолідації української нації. Наказом №1072 від 30 липня 2024 року Міністерство освіти і науки України затвердило Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти, якими визначено шляхи подальшого реформування історичної освіти, зокрема і з огляду на виклики війни. Документ

не вносить зміни в чинні накази МОН, модельні навчальні програми, підручники тощо, проте окреслює напрям реформування навчання історії. Зміни, передбачені зазначеним документом, будуть поступовими, їм буде передувати підготовчий період для впровадження.

Значним викликом для України стали наслідки руйнування енергооб'єктів. Тому згідно з дорученням Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала від 21.05.2024 №16412/0/1-24 пріоритетним завданням 2024/2025 навчального року також визначено проведення комунікаційної кампанії щодо важливості дотримання правил ощадливого споживання електроенергії, що передбачає розширення соціокультурного компонента змісту освіти питаннями, пов'язаними з енергоефективністю й енергоетикетом, відповідальним споживанням, зокрема в побуті. Чинні державні стандарти освіти охоплюють означені проблеми, зокрема в групі ключових компетентностей виокремлена екологічна, що передбачає «усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства». Для залучення в освітній процес навчальних активностей, спрямованих на формування екологічної компетентності, зокрема і навичок енергозбереження, радимо виокремити в навчальних програмах очікувані результати навчання, які розгортають цю ключову компетентність, і цілеспрямовано й системно передбачити роботу щодо їх досягнення як на уроках / заняттях різних навчальних предметів та інтегрованих курсів, так і під час заходів позаурочної діяльності. Способами вирішення цього завдання можуть бути залучення учнівства до виконання навчальних проєктів спеціально розробленої тематики, компетентнісно орієнтованих завдань, які інтегрують зміст різних освітніх галузей, проведення акцій, конкурсів тощо. Для розроблення таких заходів пропонуємо орієнтовний зміст навчальної діяльності, пов'язаної із енергозбереженням:

- розповідати про джерела енергії, акцентувати увагу на реальні проблеми України, пов'язані зі зменшенням виробництва енергії;

- пояснювати на конкретних прикладах важливість і необхідність збереження теплової та електричної енергії у побуті;

- організовувати дослідження власних звичок, стилю життя, що пов'язано з користуванням електричними приладами;

- визначати доступні шляхи скорочення витрат енергії;

- вчити виконувати прийнятні для себе і членів родини дії щодо скорочення витрат енергії;

- організовувати навчальні проєкти задля залучення інших до справи

раціонального використання енергії.

Також принагідно нагадуємо, що 22 травня 2024 року *сплив п'ятирічний перехідний період для чинного Українського правопису*, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 року № 437. Тому в 2024/2025 навчальному році є обов'язковим повне дотримання норм Українського правопису під час здійснення освітньої діяльності.

Звертаємо увагу, що в умовах воєнного й післявоєнного стану актуальним залишається **здійснення психологічного супроводу освітнього процесу**, що спрямовується на створення сприятливої атмосфери, яка дозволить дітям розслабитися, відновити почуття безпеки та психоемоційного комфорту.

Для психологічної підтримки дітей в укриттях у 2023 році Міністерство освіти і науки України у співпраці із Фондом Східної Європи розпочали кампанію **#BraveKidsUkraine**. Низка експертів, за результатами спостережень організації перебування дітей в укриттях, наголошують, що важливий не тільки побутовий, але й психологічний комфорт школярів у таких приміщеннях. У межах кампанії впізнавані люди, музиканти, актори та блогери з України та з-за кордону [записують короткі відеоролики](#). Відео містять слова підтримки, побажання, вправи, ігри та цікаві завдання, які легко повторити, перебуваючи у сховищі. Адже під час повітряної тривоги дітям може бути тривожно, стресово і навіть страшно, а ці ролики допоможуть не нервувати в укриттях. Ознайомитися із активностями кампанії можна на [сайті кампанії](#).

Освітній процес організовується з дотриманням вимог [Санітарного регламенту](#) для закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 № 2205, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 р. за №1111/35394 (із змінами, внесеними згідно з наказами Міністерства охорони здоров'я № 1984 від 20.09.2021, № 1371 від 01.08.2022).

Поділ класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах здійснюють відповідно до Порядку, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 № 128 (Додаток 2).

У межах навчальних годин відповідно до освітньої програми пропонуємо передбачити час на проведення **навчально-пізнавальної практики**, екскурсій. Час на таку навчальну діяльність може бути розподілений протягом навчального року. Водночас наголошуємо, що у виборі часу, змісту і форм організації зазначеного виду навчальної діяльності, визначенні її доцільності заклад освіти користується автономією й академічною свободою та враховує місцеві особливості умов для проведення такої діяльності.

Цей навчальний рік через російсько-українську війну може принести чимало викликів. Радимо бути стійкими, упевненими, витривалими,

конструктивними в здійсненні вибору й ухваленні рішень. Для збереження внутрішньої стійкості психологи радять: орієнтуватися на власні цінності та планувати життя згідно з ними; бути зосередженими та «включеними» у життя; зосереджуватися на тому, що можете контролювати і зараз змінити, на що конкретно вплинути, що саме від вас залежить, оскільки це повертає відчуття безпеки та стійкості, визначає зону вашої ефективності; розв'язувати проблеми, а не уникати їх; починати будь-яку справу чи подолання проблемної ситуації з маленьких кроків; турбуватися про своє фізичне здоров'я та міцний сон; плекати добрі та змістовні стосунки з іншими людьми та шукати соціальну підтримку (<https://www.bsmu.edu.ua/blog/yak-zahystyty-svoje-mentalne-zdorovya-v-umovah-postijnogo-stresu/>).

Особливості викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у 2024/2025 навчальному році наведені в розділах 1–12 до інструктивно-методичних рекомендацій:

1. Початкова освіта.
 2. Мовно-літературна освітня галузь.
 3. Іноземні мови.
 4. Математична освітня галузь.
 5. Природнича освітня галузь.
 6. Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь.
 7. Громадянська та історична освітня галузь.
 8. Технологічна освітня галузь.
 9. Інформатична освітня галузь.
 10. Мистецька освітня галузь
 11. Фізична культура.
 12. захист України.
-